

Semantika xəzinəsi.

İndi isə, burada dayanaraq, bizim yenidən mənalandırdığımız sözləri nəzərdən keçirməyimizi istəyirəm. Bu, kifayət qədər vacib məsələdir və vaxtaşırı yekunlaşdırmaq, mətnlə sonrakı mənalandırma və qavramaları asanlaşdırır. Belə yekunlarda, siz mətnin artıq koqnitiv səviyyədə bizə əslində söz nüvəsini və nüvədəki hərfləri öyrətdiyini görəcək və onlarla işləməyi öyrənəcəksiniz. Bəli, dedeiyimi vurğulayıram: sözü, tərcüməsi, hərf səviyyəsində mənalandıрмаğı bacaracaqsınız. Bu vaxta qədər öyrəndiklərimizi – müxtəlif dil lüğətlərinə müraciətlər, yalnız mətnin bizim təfəkkürümüzdə daxil olması üçün idi. Daha sonra isə, Hər Şeyin Memearının alqoritmi işləməyə və n-z-l etməyə - yəni proqram yükləməyə başlayır. PaNi metodu yalnız adapterdir, biz artıq Memearın interfeysinə qoşılmışuq. Bu mərhələdən, artıq fellərlə düşünməyə, özünü Akkad imperiyasının arxivçisi kimi, və ya Arzamesin katibi kimi mühakimə yürütməyə öyrətmək lazımdır. Ətrafa baxaraq, gördüyünüz hadisələri fellərlə təfsir etməyə çalışmaq, və feli artiklla “bərkitməyi” öyrənmək lazımdır (bax “ism” termini”). Sözlərin nəinki yazılışına, həmçinin onların səslənməsinə, onların daxili enerjisinə diqqət etməyinizi, hətta sözügedən sətirləri (məsələn, 2/1-2/39) gün ürzidə dayanmadan dinləməyinizi tövsiyyə edirəm. Siz, sözləri yaşamağı bacarmalısınız. Yalnız o halda, koqnitiv səviyyədə, siz sözlərin tələffüzündəki oxşarlıqla, semantik oxşarlıqlar anlamağa başlayacaqsınız. Müəllif də, mətni belə qurub: fonetik oxşarlıq =semantik oxşarlıq. Bu, Quranın alqoritmələrindən biridir. Müəllif, bizim tələffüz və təfəkkür quruluşumuzu bilir və mətni bunun üzərində qurur. Sözü Nüvəsi və Hərf Səviyyəsində Mənalandırma

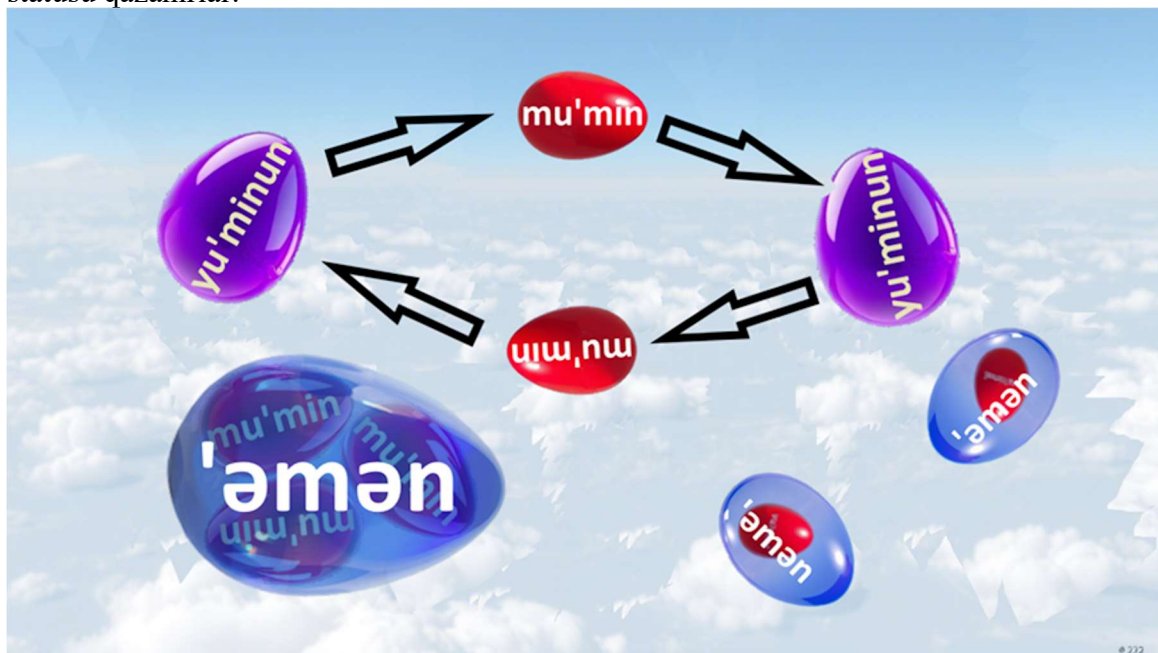
Mətn bizə açıq şəkildə göstərir ki, sözlərin təkcə yazılışına yox, həm də onların fonetik tərkibinə, daxili enerji strukturlarına diqqət etməliyik. Məsələn:

- **kitāb** (كِتَاب) – bu barədə artıq danışmışam (bax Kitab).
- **hudən** (هَدَى) – struktur, karkas, yəni sözün dayanıqlı skeleti.
- **muttəqi** (مُتَّقِي) – dayanıqlıq və sabitlik daşıyıcıları.
- **'əmn** (أَمْن) – sabillik, dayanıqlılığın mənbəyi və səbəbi.

Bu sözlər yalnız tərcümə edilməklə kifayətlənməyib, onları hərf səviyyəsində analiz etməliyik; çünki hər bir hərf koqnitiv məna daşıyır və bu, mətnin dərinliyinə nüfuz etməyin açarıdır.

2. Mu'min və 'Əmn: Koqnitiv Konteynerlərin Semantik Mübadiləsi

“Mu'min” sözündə “mu-” prefiksi konteyner funksiyasını yerinə yetirir, yəni “mu'min” – 'əmn-i (dayanıqlılıq, sabillik) daşıyan konteynerdir. yu'min statuslu sözlər, mu'min konteynerləri ilə öz aralarında mübadilə edirlər və mübadilənin sonunda, sözlər 'əmənnə statusu qazanırlar.

Məna mübadiləsinin riyazi və simvolik ifadəsi belədir:

yu'min ↔ mu'min ↔ yu'min = 'əmənnə

yu'min = 'əmənnə yu'min ↔ mu'min ↔ yu'min = 'əmənnə

və

'əmənnə – yu'min = mu'min 'əmənnə - yu'min = mu'min 'əmənnə – yu'min = mu'min

Bu mübadilə sözlər arasında, onların mənalarının yüklənməsində və dəyişməsini təsvir edir. Bu, qədim semantikanın dərin qatlarında mövcud olan fenomeni göstərir.

3. 'Əmn Sözü və Doğma Dilimizdəki Paralellər

'Əmn sözü bizim doğma dilimizdə “əmənnə” sözünü xatırladır və bu, heç də təsadüfi deyil.

Əmən, əmmək sözləri dilimizdə qidalanma prosesi ilə bağlıdır. Bala süd əmərək, onu daxilinə qəbul edir və qidalanır. Bu proses sözlər arasında gedən mənalar mübadiləsi və 'əmn-in yüklənməsi ilə paralellik təşkil edir.

Belə təsadüflər ümumiyyətlə olmur. Bu, qədim semantikanın Azərbaycan dilində qalmış möhtəşəm əks-sədasıdır.

4. Boğaz Səslərinin Semantik Funksiyası və Koqnitiv Model

Mətnlərdə 'ayn (ع) və həmzə (ء) kimi boğaz səsləri daxilə nüfuz və mənimsəmə proseslərinin açıq işarəsidir. Məsələn, "ud'ü" (أَدْعُوا), "səm'" (سَمِعَ), "ni'mmät" və "mə'na" sözlərində bu səslərin iştirakı təsadüfi deyil.

Yeganə məntiqi nəticə budur ki, daxilə mənimsəmə, nüfuz və qavrama ilə bağlı bütün sözlərdə boğaz səslərinin mövcudluğu, onların qədim koqnitiv modeldə daxilə nüfuzun markeri olduğu deməkdir. Bu da, əslində, Rəbbin mətn strukturlarının alqoritmidir – intuitiv, bizim danışığ orqanlarımıza və fizioloji xarakterimizə tərzinə uyğun dil strukturu (hudən – struktur) .

Nəticə

Mətn özünün məntiqi strukturu ilə bizə öyrədir ki, sözlərin mənalandırılması təkcə onların tərcüməsi deyil, həm də onların fonetik quruluşu və koqnitiv kontekstində başa düşülməlidir. Sözlərin fonetik oxşarlığı ilə semantik oxşarlıq arasında olan uyğunluq, qədim mətnlərin dərin təfəkkür qatlarını açır.

İndi isə, diqqətinizə iki sözününü çatdırıram:

fi (في)

- Tipi: cərr hərfi (**ḥarf al-jarr** – الجَرّ حروف)
- Əsas mənası: "içində", "içəri", "-də/-da"
- Dil baxımından bu söz sabit qrammatik hissəcik sayılır və ondan sonra gələn isim cərr halında (majrūr) olur.

Nümunələr:

- الْبَيْتِ فِي – **fi al-bayti** → evdə
- يَوْمَ فِي – **fi yawmin** → bir gündə

‘alā (عَلَى)

- Tipi: cərr hərfi (**ḥarf al-jarr**)
- Əsas mənası: "üzərində", "-nın/nin üstündə", "-ya qarşı", "-da/onun üzərində"
- Bu da eyni qayda ilə özündən sonrakı ismi cərr halına salır.

Nümunələr:

- الْكُرْسِيِّ عَلَى – **‘alā al-kursiyy** → stulun üzərində
- النَّاسِ عَلَى – **‘alā an-nāsi** → insanlara qarşı

Qeyd:

- Bu sözlər dəyişməyən, sabit funksiyalı əhəmiyyətli qrammatik hissəciklərdir.
- Hər ikisi özlərindən sonra gələn isimlərlə birlikdə işlənir və həmin ismin hallanmasına təsir edir (ərəbcə: majrūr).

Əgər biz **“fi”**, **“alā”** sözlərini müqayisə etsək:

Bu, Bizim dildə sintaksis baxımından qeyri-adi görünə bilər, çünki hər bir cərr hərfi özünə uyğun obyektə bağlanmasını tələb edir.

Qrammatik təhrif: **“fi”** – “içində”, amma tərcümədə “üzərində”?

Ərəbcə **“فِي (fi)”** sözü, bütün qrammatik mənbələrdə və dilçiliyin klassik qaydalarına əsasən məkan daxilini, yəni “içində”, “daxilində”, “-də/-da” mənasını bildirən cərr hərfidir. Bu, həm klassik, həm müasir ərəb dilində qəti və dəyişməz şəkildə qəbul olunur.

Tərcüməçilər nə deyir?

Ərəb dilini dərinlən bilməyən oxucuya ərəb dilində tərcümələr təqdim edən müəlliflər və müasir təfsirçilər öz izahlı əsərlərində **“fi”**-nin mənasının “içində” olduğunu qəbul edirlər. Bu, təkcə müasir deyil, qədim təfsir məktəblərində də qeyd olunur. Amma...

Tərcüməçi pozuntusu və semantik uyğunsuzluq

Misal 1: əl-Bəqərə 2:11

الْأَرْضِ فِي تَفْسِدُوا لَا لَهُمْ قِيلَ وَإِذَا

Sözbəsöz: *"Və onlara deyiləndə: 'Yerin içində fəsad törətməyin'"*

Ənənəvi tərcümədə:

"...yer üzərində fəsad törətməyin"

– burada **“fi”** (içində), səbəbsiz olaraq “üzərində” ilə əvəz olunub. Bu isə çox ciddi məna sürüşməsi yaradır.

“fi” – daxili istiqamət bildirir. “fəsad” prosesi, klassik ərəb məktəbinə görə, sistemin içində cərəyan edir – torpaq, cəmiyyət, yaddaş, söz, sistemin içində.

Misal 2: əl-Bəqərə 2:205

فِيهَا لِنَفْسٍ الْأَرْضِ فِي سَعَى تَوَلَّى وَإِذَا

Sözbəsöz: *"O (dönəndə), yerin içində (fi-l-ard) fəsad törətmək üçün çalışır."*

Tərcümələrdə isə:

"...yer üzərində fəsad törətməyə çalışır."

– yenə **“fi”** tərcümədə “üzərində” kimi çevrilmişdir. Halbuki “fəsad” sistemin daxilindən baş verir, yəni proses daxildir, səthi deyil.

Nəticə: Semantik itki və struktur yanlışlığı

Tərcüməçilər nəzəri olaraq anlayışın birini qəbul etsələr də, praktikada bu qrammatik sabitliyi pozurlar. Bu da oxucuya təqdim edilən mənanın strukturunu daxildən dəyişir, və məndəki funksional ardıcılığın qırılmasına səbəb olur.

Məkan Kodları və Səslərin Semantik Proqnozu: **“fi”** və **“alā”**-nın Yenidən Qurulması

Qısa Giriş: Sözlüyü yox, Semantik Operator

Quranın dilindəki hər bir cərr hərfi (harf al-jarr), sadəcə qrammatik element deyil, proqramlaşdırılmış istiqamət və enerjini daşıyan kodlayıcıdır. Onlar sintaksis deyil,

metasemantik səviyyədə işləyirlər. Ənənəvi qrammatika bu kodları yanlış yönləndirib, çünki fonetikaya deyil, sintaktik vərdişə əsaslanıb.

Ancaq Quranda **rəyb** (رَيْبٌ) - çoxmənalılıq yoxdur. Bu isə, hər bir ifadə təkmənalı və dəqiq proqramlaşdırılmışdır deməkdir. Əgər bir cərr hərfi (**fi**) həm içində, həm üzərində, həm də -da **-də** mənasında işlənirsə — bu artıq rəyb-in (çoxfikirliyin) özüdür. Deməli, ya fonetik göstəricilər, ya da klassik lüğət səhvdir. Mə isə, Rəbbin semiotikasına güvənərək, deyirəm: klassik qrammatika səhv edir. Hələ üstəlik də, etdiyi səhv iddiaya riayət də edə bilmir.

Səslə Yönləndirilmiş Semantika fonetik mənanı necə aşkar edir

“fi” (في) — Səthin dağınıq enerjisi

- Fonetik olaraq **“fi”** – dodaq-diş səsidir. Fıçıltı kimi havanı səpələyən, yayılan, dağınıq hərəkət hissi yaradır.
- Bu səsin yönü daxilə deyil, əksinə, səthə yayılma təsiri verir.
- Deməli, **“fi”** struktur olaraq müəyyən bir həddə daxilinə deyil, üzərindən ötən enerji trayektoriyası deməkdir.

Nəticə:

Ənənəvi **“fi”** = içində semantikasi problemlidir. Bu semantika səslə ziddiyyət təşkil edir.

“fi” səslənməsi, möhkəm daxililik deyil, yayılan səthilik verir.

“alā” (على) — Enerjinin yığılımı və daxilə fokus

- **“Ayn” (ع)** boğaz səslərinin təmsilçisidir. O, həmişə daxilə nüfuzetmə markeridir.
- **“alā”** – bu baxımdan, yuxarıdan daxilə baxış və fokuslanmış təzyiq verir. İfadə kimi — bu struktur daxilinə basqı və hökm deməkdir.
- Beləliklə, fonetik olaraq, **“alā”** daxili struktura yönəldilmiş idarə funksiyası daşıyır.

Ənənəvi **“alā”** = üzərində

Real təyinat: **“alā”** – daxilə fokuslanmış nəzarət və istiqamət operatorudur.

Yeni Quruluş: Cərr Hərflərinin Yenidən Təyin Edilməsi

Hərflər Ənənəvi mənası Fonetik Mənşəli Yeni Yanaşma

fi (في) içində, daxilində səthdə yayılmış, dağınıq enerji axını

alā (على) üzərində iç struktura yönəlik təzyiq, fokuslanmış idarə

Nəticə: Qurani-Kərimdə Semantik Sabitliyin Fonetik Əsaslandırılması

Əgər Quranda rəyb (rəbsizlik, çoxmənalılıq) yoxdur, deməli:

- Hər bir agent öz unikalılığı ilə sistemin mənasını daşıyır
- **“fi”** və **“alā”** arasında mübadilə və sinonimlik yoxdur
- Fonetik quruluş, semantik təyinatın qəti olduğunu tələb edir

Bu səbəblə, bizim «ənənəvi qrammatik sistemdə **“fi”** və **“alā”** predloqlarının interpretasiyası kökündən yanlışdır. Onların təyinatı səs əsaslı semantikaya uyğunlaşdırılmalıdır» deməyə əsasımız vardır.